

ANKETA

Súčasná kniha
očami grafických
dizajnérov

Dokonale
urobená kniha
je umelecké dielo
Redakčná beseda - I. časť

V to neskoré, na marec aj v Bratislave nezvyčajne teplé popoludnie, sme vo štvorici očakávali príchod našich hostí. Dvaja novinári, fotograf Vlado Benko a náš redakčný priateľ a organizátor stretnutia, grafik Dušan Junek. Do známej reštaurácie sa trúsili postupne, ale napokon slovo dodržali všetci – Pavol Rozložník, Pavel Choma aj Stanislav Stankoci. V tej chvíli to bol asi nový slovenský rekord vo výskyte renomovaných grafických dizajnérov na meter štvorcový.

Grafický dizajn je nikdy sa nekončiaci dialóg tvorcu a autora.

V zahrievacom kole sme prebrali všetko možné, ale ktovie prečo, najviac zaujala téma Číny. Vlastne viem prečo. Ten svet je nám natoľko vzdialený a zároveň tak nekonečne inšpirujúci, že chvíľu to vyzeralo ako na sneme sinológov. Znalec prostredia a osôb určite uhádne, že hlavné slovo mal Pavol Rozložník, ktorý je v ďalekej krajine ako doma. Okrem iného sme boli zasvätení i do tajov grafiky čínskeho obrázkového písma.

Všetci sme sa zhodli, že témy nastavené v ankete sú naozaj široké a ako sa ukázalo po viac ako dvojhodinovej debáte, vystačili by aj na dvojdnú odbornú konferenciu. Ako prvá zaujímavá sa ukázala téma súčasnej knižnej grafiky.

Poznámka na okraj: Reprodukovať atmosféru diskusie a novinársky „vylepšovať“ myšlienky grafických autorít nám prichodí akosi nemiestne. A tak čitateľom ponúkame v podstate záznam výpovedí jednotlivých aktérov. Dokonca nám to vychádza ako najvhodnejšia forma ako naštartovať možnú polemiku o súčasnom knižnom dizajne.

Aká je dnešná knižná grafika?

Pavel Choma:

„Myslím si, že renomované vydavateľstvá dokážu na náš trh priniesť tie najlepšie knižky vo vynikajúcej grafickej úprave, aj keď ide len o prebraté diela a o dotlač slovenského textu. Napríklad diela encyklopedického charakteru. Skôr ma prekvapuje, ako je vôbec možné, že v slovenčine vyjde takýto titul. Predsa len nie sme veľký trh.“

Ak by sme mohli porovnať naše a české vydavateľské zázemie, tak očividne rozhodujúca je určitá kultúrna tradícia.

Pavel Choma: *Mám pocit, že dobiehame kolegov v Česku v mimoriadne kvalitnej knižnej produkcii.*

Napríklad v Prahe a Brne bolo v medzivojnovom období veľa kvalitných vydavateľov. A je naozaj naším šťastím, že česká kultúra a jazyk sú nám mimoriadne blízke a Slováci čítajú české knihy. Naopak to platí menej. Mám však pocit, že sa vyrovnáva kvalita našej knižnej produkcie v porovnaní s tradične vysokou kvalitou českých kníh.“

Stanislav Stankoci:

„Môj vzťah ku knihe je trochu deformovaný. Vždy sa zaujímam predovšetkým o dizajn knihy. Mállokedy sa stane, že nie príliš vydarený titul, z hľadiska témy a obsahu, by bol mimoriadne dobre urobený z hľadiska dizajnu. Skôr naopak. Som totiž presvedčený, že jedna vec ovplyvňuje druhú. Mňa kniha zaujíma predovšetkým ako artefakt.“

Stanislav Stankoci: *Vydanie krásnej knihy je komplexná udalosť. Nie vec.*

U známeho autora, keď viem, s čím mám dočítania, teda dočinenia, samozrejme očakávam kvalitnú grafiku. Zrejme nielen v mojom prípade platí, že pekne urobená kniha sa mi lepšie číta. Mám k nej úctu. A priznám sa, že dnes už čítanie kníh považujem za akýsi rituál. Času je čoraz menej, a tak si to chcem užiť. Uvarím si šálku kávy, pohodlne sa posadím a ide sa na to. Dokonale urobená kniha ako výsledok práce mnohých profesií, je jednoducho umelecké dielo, ktoré si zaslúži svoju vážnosť.

Ako grafik som sa podieľal na príprave nejednej knihy a treba povedať, že komunikácia s ľuďmi – odborníkmi počas jej prípravy a výroby bola pre mňa nesmierne obohacujúca. Malo to pochopiteľne dopad aj na moje konanie, lebo som napokon presne vedel, čo urobiť, aby grafická stránka knihy bola presne podľa mojich predstáv.

Tieto pionierske časy sú zrejme nenávratne minulosťou, lebo dnešné technológie predstavujú úplne nový typ komunikácie a presnosť zadania je skoro stopercentná.“

Pavol Rozložník: Žijeme v dobe barbarského vpádu?

Kníh, ktoré prešli vašimi životmi, sú tony. Ktoré sú tie najkrajšie?

Pavol Rozložník:

„Pre mňa majú najkrajšie knihy svoje obdobia, momentálne je to kniha Ľuboša Longauera. (Úžitková grafika na Slovensku po roku 1918 s podtitulom Modernosť tradície – pozn. red.) Je to skvele zostavené a vydané dielo, kde som nenašiel najmenšiu chybičku. Je dokonalá...“

Choma: „No a práve Ľuboš Longauer je človek, ktorý knihu nielen zostavil a pripravil graficky, ale som presvedčený, že keby mal doma tlačiarenský stroj, tak si ju aj vytlačí. (Smiech.) Ešte ju nemám, lebo čakám, že mi ju Ľuboš pošle. (Všetci smiech.) Vraj určite nepošle.“

Rozložník: „Ale veď kedysi to bolo skutočne tak. Boli osvietení umelci, ktorí si knihy nielen napísali, urobili obrázky, zalomili, vytlačili, ale dokonca ich aj sami chodili po Slovensku predávať. To bolo ich poslanie.“

Choma: „Žiada sa mi povedať ešte jednu poznámku. Knižní grafici už celé roky tvrdia, že je to veľmi zle platené remeslo ...napriek tomu vždy považujú prácu na knihe za niečo

mimoriadne. No a pokiaľ ide o najkrajšiu knihu, v mojom prípade to asi bola Biblia s ilustráciami Gustave Dorého, ktorú som v mladosti videl v evanjelickom kostole v Žiline.

No a knihy z nedávna? Paľo Bálik v Artfóre robí komplexné knihy a kultová kniha Richarda Brautigana V melónovom cukre je jednou z nich.“

Stankovci: „Tak presne toto je prípad, kedy knihu vnímam ako komplexnú udalosť. Nie ako vec.“

Žijeme v dobe vpádu barbarov?

Dušan Junek:

„Otázka do pléna: Kto je vlastne grafický dizajnér? Sluha autora, vydavateľa knihy, alebo samostatný autor? Je to téma, o ktorej sa vedie večný spor. Príklad Davida Karsona – neilustroval knihu, ale prezentoval sám seba. U nás Vlado Rostoka – svojou výtvarnosťou a osobnosťou akoby presahoval knihu. V Čechách Květa Pasovská. Je chybou grafika, keď svojou tvorbou presiahol text a urobil z knihy krásny artefakt?“

Rozložník: „Vec sa nedá generalizovať. Za normálnych okolností každý grafický dizajnér ponúka službu. Ja si spomínam, že keď som bol malý, vždy som sa zaujímal o knihu, v ktorej boli obrázky. V mojej detskej predstave bola mojou knihou kniha s ilustráciami. Kniha bez obrázkov bola pre dospelých. A nebola krásna.“

Dušan Junek: Grafický dizajn prešiel mnohými módnymi vlnami. Len za môjho 40-ročného pôsobenia v odbore existovali mnohé vplyvy umeleckých hnutí, štýlov aj módnych zábleskov. Ak hovoríme o knihe, tak trh s ňou narába ako s komerčným produktom. Ale komplexnú kvalitu knihy, ktorá z nej robí artefakt, majú jednoznačne v rukách jej invenční autori a tvorcovia.

Kniha je naozaj objekt a vydávanie kníh je aj dnes poslaním, tak, ako to bolo kedysi. Knihy považujem za objekt a kupujem si ich z tej neprebernej ponuky, ktorá je dnes na trhu, že si ich niekedy prečítam. Jednoducho ich chcem mať.

Ale spomínaný problém, aký má byť postoj grafického dizajnéra ku knihe, má ešte jeden pohľad.

V dejinách sme boli často svedkami situácie, že keď nejaká civilizácia dosiahla svoj vrchol, prišli barbari a tú civilizáciu dobyli. A ocitli sa medzi úžasnými hračkami, výtvarmi tej civilizácie, ktorým však vôbec nerozumeli. Trvalo im nejaký čas, kým pochopili a začali ich používať, alebo nepochopili a tie veci zanikli. Ale vznikajúca nová civilizácia vždy preberala niečo z tej predchádzajúcej.

Profesia, ktorej začiatky položil Gutenberg, pretrvala stáročia. Aj my starší sme sa jej priučili. Vyrástli sme na nej. Dnes prišli počítače a prišla doba barbarov. Teda dostali sme niečo, s čím sa vlastne len učíme pracovať. Len si predstavte,

že dnes si môžete vlastne doma vyrobiť knihu. Kto by si pred pár rokmi vedel vôbec predstaviť? Bez tlačiarov a typografův?

Dnes sa stredoškôlčička rozhodne, že si upraví svoj denníček do podoby knihy a urobí to. Bez akýchkoľvek znalostí typografie. Nejakto to dopadne. Ona je tá barbarka, ktorá sa učí pracovať s textami. Nieкто v tom vytrvá a nieкто skončí. Podľa mňa je v tomto práve tá barbarská doba. Klasickí tlačiarne samozrejme stále existujú, ale sú akoby v obrovskej menšine oproti množstvu barbarov. Barbari neovládajú abecedu grafického dizajnu a vytvárajú barbarské veci. Je ich toľko, že ovplyvňujú svoje okolie, stávajú sa módnymi a, samozrejme, ovplyvňujú aj nás – starú školu. Mnohé ich nápady sa stávajú aj pre nás zaujímavé na vyjadrenie istého úmyslu. To, čo u nich vyšlo ako náhoda, my použijeme ako zámer."

Spoločnosť Epson sa pred redakčnou besedou pokúsila vyprovokovať (alebo inšpirovať) spoluautorov takpovediac „analogových“ kníh digitálnou novinkou – prvým interaktívnym projektorom s digitálnymi perami EB-485Wi. Umožňuje dosiahnuť veľký projekčný obraz s uhlopriečkou až 254 cm (100 palcov), ktorý je plne interaktívny na celej ploche. Vďaka dizajnu s veľmi krátkou projekčnou vzdialenosťou sa obraz s uhlopriečkou 190 cm (75") dosiahne už zo vzdialenosti 15,5 cm. Zariadenie našich hostí nenechalo chladných. Obrázok premietaný na obyčajný reštauračný stôl prikrytý brusom sa pokúšali tímovo dotvoriť rektor VŠVU Stanislav Stankoci (v popredí) a Pavel Choma.

Junek: „...grafický dizajn naozaj prešiel mnohými módnymi vlnami. Len za môjho 40-ročného pôsobenia sa v odbore odrazili vplyvy umeleckých hnutí, štýlov aj módnych zábleskov – international typographic styl, pop-art, op-art, koncept, fotorealizmus, postmoderna, dekonštruktivizmus. Tvar či forma však nemusí ešte znamenať originalitu myšlienky. Ak hovoríme o knihe, tak trh s ňou narába ako s komerčným produktom, ale komplexnú kvalitu knihy, ktorá z nej robí artefakt, majú jednoznačne v rukách jej invenční autori a tvorcovia.“

Choma: „Silou svojho autorského prejavu Vlado Rostoka bol frekventovaný a vyhľadávaný, po práve ho uznal svet. Do určitej miery však tento prejav unavil prostredie. Do jednej knihy vtlesnal toľko grafických nápadov, že by to vydalo na niekoľko kníh. V knižnom dizajne je možný aj iný variant, že sa zide talentovaný autor textu a knižný grafik a vznikne niečo čire a pritom silne autentické.“

Rozložník: „Faktom je, že v skutočnosti sa musia stretnúť traja a medzi nimi by mala byť tá správna chémia – spisovateľ, grafik a vydavateľ...“

Junek: „Budem úprimný: ak by mi väčšina našich kníh spôsobovala únavu na základe sily Rostokovho autorstva, alebo na základe kongeniálneho spojenia autora s grafikom, bol by som veľmi šťastne »unavený«. Jednoducho by som bol šťastný z takejto úrovne našej knižnej produkcie. Okrem krásy a komplexnej kvality týchto kníh by to hovorilo aj o významnom náraste kultúrnosti v tejto krajine. Asi všetci citíme, že takto charakterizovať situáciu u nás by mohol naozaj len človek vo veľmi unavenom stave... Myslím, že k dobehnutiu českého stavu potrebujeme lepšiu kondíciu a ešte veľa tréningu...“

Stankovci: „Faktom zostáva, že kniha je o kvalitnom autorovi, grafikovi a frotieli polygrafov a celého tímu ľudí okolo zrodu knihy...“

Rozložník: „...ale je zároveň fakt, že písmenká sa stávajú obrázkami. Všetko je o tom, ako tá kniha s nami komunikuje.“

Junek: „Čo sme schopní prijať alebo neprijať samozrejme súvisí s dobou a kultúrnym kontextom. Vizuálny mestský smog, ktorým sa inšpiroval David Carson – majster surfingu z východného pobrežia USA a obdivovaný dizajnér – až na hranici verbálnej nekomunikatívnosti, ale súčasne chytľavej vizuálnej podoby, sa v určitom momente stal silnou inšpiráciou mladých grafikov západnej pologule. My sme tomu vtedy príliš nerozumeli – chýbal nám kontext. Dnes je to iné – výlepové plochy a vizuálny mestský smog máme už aj u nás. To, čo spomínam, zároveň dokumentuje, že vo vizuálnej komunikácii je rozhodujúca téma, adresát a kontext. Ak niečo z toho absentuje v tvorbe grafika-dizajnéra, tak v komunikácii nastáva neporozumenie až nezáujem adresáta.“

Choma: „Grafický dizajn samozrejme podlieha móde. Je tu ďalšia mladá generácia grafikov, ktorá má právo vyjadriť sa vlastným jazykom. Treba jej dať priestor. A časopis PrintProgress je na to ako stvorený.“

Redakčná úprava: Pavel Vitek, Juraj Kopřiva
Foto: Vladimír Benko

Pokračovanie v budúcom čísle.

Vladislav Rostoka (1948)

patri medzi najvýznamnejších súčasných slovenských grafikov-dizajnérov a typografov. Ako autor typografiky kníh, publikácií, katalógov a autor mnohých kultúrnych plagátov je medzinárodne uznávanou osobnosťou grafického dizajnu. Za svoje rozsiahle dizajnérske a typografické dielo získal autor mnohé ceny doma i v zahraničí (Najkrajšie knihy sveta Leipzig 1986, 1987, Najkrajšie knihy Slovenska 1993-2011, Národná cena Ruskej federácie za dizajn 2002, Národná cena Slovenska za dizajn 2003, ceny na Bienále Brno, Bienále Lahti, Trienále Trnava, Bienále Mexico City, Trienále Rzeszow..).

Květa Pacovská (1928)

je svetoznáma česká maliarka, grafička, ilustrátorka a autorka soľptúr a priestorových objektov. Jej tvorba je vo svete oceňovaná za výsostne originálny, autorsky osobitý prístup ku komplexnej tvorbe kníh ako artefaktu (píše si texty kníh, navrhuje celkovú koncepciu kníh, ilustruje ju a graficky upravuje). Vyhľadávané sú jej experimentálne a autorské knihy pre deti. Získala najvýznamnejšie svetové ocenenie za detskú knihu – Cenu Hansa Christiana Andersena (1992) a Cenu Golden Letter za Najkrajšiu knihu sveta (1993).

David Carson (1957)

je americký predstaviteľ postmoderny v grafickom dizajne, reprezentujúci kalifornskú „novú vlnu“. Pôvodom stredoškolský pedagóg, jeden z najlepších svetových surfigistov, sa v 90. rokoch 20. storočia rýchlo stal hviezdou grafického dizajnu, ktorého štúdiu sa venoval len niekoľko mesiacov. Vytvoril novú estetiku, ktorá bola priťažlivá pre mladú generáciu vychovanú už na videoklipech a elektronických médiách. Popieranie pravidiel v tvorbe a voči tomu paradoxná filozofia „nikdy sa neopakovať“ ho však vohnali do stepej uličky, v ktorej bol ďalší vývoj podstatne limitovaný.

Prof. akad. mal. Stanislav Stankoci (1959)

sa venuje voľnej výtvarnej tvorbe, grafickému dizajnu a pedagogickej činnosti. Študoval na Strednej umeleckopriemyselnej škole v Košiciach (1974-78) a na Vysokej škole výtvarných umení (VŠVU) v Bratislave (1978-84). V rokoch 1982-83 bol štipendistom francúzskej vlády na École Nationale Supérieure des Arts Décoratifs v Paríži. Absolvoval študijný pobyt na University of Industrial Art v Helsinkách (1992-93). Od r. 1992 vedie Ateliér grafického dizajnu II. na VŠVU. Od roku 2011 je rektorom VŠVU. Vystavoval na mnohých výstavách doma i v zahraničí. Je držiteľom viacerých cien: 1. cena v súťaži plagátu Bratislava 86, 87, Cena primátora na International Trnava Poster Triennial 91, Cena Najkrajšia kniha Slovenska za rok 1994, 1995, Medzinárodná cena Master's Eye Award na Trnava Poster Triennial 2000. Jeho diela sú zastúpené v galériách a súkromných zbierkach doma a v zahraničí.

Doc. akad. mal. Pavel Choma (1950)

sa venuje mnohým disciplinám grafického dizajnu, výstavnickej tvorbe a priestorovým riešeniam v architektúre. Dôležitou súčasťou je pedagogická činnosť. Študoval grafický dizajn na VŠVU (1969-75). Od roku 1992 vedie vlastné štúdio grafického dizajnu v Žiline. V roku 2003 habilitoval na docenta, je vedúcim Katedry vizuálnych komunikácií na VŠVU a vedie Ateliér grafického dizajnu III. Realizoval mnohé výstavnicke projekty a expozície: Múzeum mincí a medailí v Kremnici 2005, Expozície International Trnava Poster Triennial a výstavy v Galérii J. Koniarka v Trnave, medzinárodné putovné výstavy Slovenského národného múzea v Bratislave, Expozíciu Medzinárodného Quadrienále Praha 2007, Expozíciu Slovenska na medzinárodnom knižnom veľtrhu Bologna Children's Book Fair 2010. Získal viaceré ocenenia: Cenu M. Benku (člen kolektívu), medzinárodnú cenu Master's Eye Award 1997, Cenu CE-ZA-AR 2005, viaceré ceny v súťaži Najkrajšia kniha Slovenka. Jeho grafická tvorba bola prezentovaná na výstavách doma i v zahraničí.

Mgr. art. Dušan Junek (1943)

je grafik, dizajnér, pedagóg, publicista, odborný konzultant a autor kultúrnych projektov. Študoval na Fakulte architektúry SVŠT (1960-66) a na VŠVU (1968-70). Venuje sa grafike vizuálnych komunikácií v celej šírke odboru. Je protagonistom jednotného firemného štýlu na Slovensku – autor značiek a firemnej vizuálnej identity Tatra banky, Poistovne Union, Bankového centra Slovenska, Harmaneckých papierní, Slovak Gold. Navrhol komplexný grafický dizajn kultúrnych inštitúcií, napr. Štúdio L+S a SND. Vystavoval na 25 samostatných a viac ako 400 kolektívnych výstavách po celom svete. Jeho práce boli ocenené vyše 30 cenami, najmä zahraničnými – Medzinárodná rada asociácií grafického designu v Bruseli mu v r. 2002 udelila ocenenie ICOGRADA Achievement Award za celoživotné dielo a mimoriadny osobný prínos k rozvoju grafického dizajnu vo svete, za celoživotné dielo a morálny kredit mu udelili v Los Angeles International Danihels Award 2001, v r. 2005 ho v Cambridge zaradili do TOP 100 Visual Communicators of World. Pedagogicky pôsobil na VŠVU a na Škole umenia a dizajnu v Bratislave, kde viedol Odbor grafického dizajnu a vizuálnej komunikácie (2001-2010). V súčasnosti je viceprezidentom profesijného združenia TypoDesignSlovakia.

Akad. mal. Pavol Rozložník (1957)

je grafik, dizajnér, pedagóg, 40 rokov sa zaoberá meditáciami a ázijskými duchovnými umeniami. V rokoch 1976-82 študoval na VŠVU, kde v rokoch 1990-92 pedagogicky pôsobil na oddelení grafického dizajnu. Je spoluzakladateľom popredného grafického IQ DESIGN Studia, kde sa ako kreatívny riaditeľ venuje všetkým oblastiam grafického dizajnu a vizuálnej komunikácii. V roku 2005 spoluzaložil spoločnosť Komunikácia, s. r. o., ktorá sa zaoberá osobnostným rastom, výcvikmi a poradenstvom v medziľudskej komunikácii. Je autorom či spoluautorom známych značiek a manuálov corporate identity: Všeobecná zdravotná poisťovňa, Slovenská sporiteľňa, Bratislava-Staré Mesto, Rádio Okey, Kúpele Turčianske Teplice, Telekom a projekt lokalizácie T-Com na Slovensku, reklamných kampaní Slovenská sporiteľňa, IQ+♥=ŠKODA. Autorsky sa podieľal na Grafickom riešení novín a časopisov: SME, Pravda, Stratégie. V súčasnosti je autorom divadelných plagátov pre SND v Bratislave. Od r. 2006 pedagogicky pôsobí na Fakulte umení Technickej univerzity v Košiciach, kde na Katedre dizajnu vedie Ateliér vizuálnej komunikácie.